

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

employer in this case. Therefore, one of the main tasks that trade unions have to perform is the implementation of these collective bargaining contracts or agreements. Often in practice, the trade union organisation is not very active in this matter, since the agreements are determined by the employer and the chairman on an individual basis. In this case, the employer can apply its own leverage to its subordinate to change any clauses of the collective contract or the agreement, which significantly reduces the effectiveness of the protection of the rights and interests of the employees.

Hence, the following recommendations should be considered in order to resolve such problems that stand in the way of the effective functioning of trade union organisations. First of all, to raise awareness among employees about the activities of trade unions, their goals, functions, and tasks. This can be done through the use of information and communication technology, publishing reports on their activities, informing employees about them, etc. The next step is to create awareness of the importance of trade unions, especially among the younger generation of employees, which is done through effective protection of employees' rights and interests. Equally important is the conduct of surveys by trade unions to help identify desired employees the benefits or problems that hinder the proper performance of work duties, and the use of the most relevant mechanisms to protect employee rights and interests in resolving labour disputes.

Thus, by conducting scientific research into the study of trade unions as subjects of social partnership in resolving labour disputes, it has been revealed that this mechanism performs the function of protecting the rights and interests of employees, but at this stage of its functioning there are several problems, according to which recommendations to improve the effectiveness of the studied segment have been identified.

Key words: employee, employer, labor relations, social partnership, trade union, labor disputes.

Ключові слова: працівник, роботодавець, трудові відносини, соціальне партнерство, профспілка, трудові спори.

ВАВЖЕНЧУК СЕРГІЙ ЯРОСЛАВОВИЧ

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Навчально-наукового інституту права, доктор юридичних наук, професор*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕФЕКТИВНІСТЬ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ

Останнім часом все гостріше піднімається питання можливості та доцільності визначення судом ефективності обраного стороною спору способу захисту.

Варто почати з того, що КЗпП України 1971 р., Проект ТК від 20 травня 2015 р., Проект Закону України «Про працю» від 28 грудня

2019 р., Проект Закону України «Про працю» від 23.09.2022 Кабінету Міністрів України взагалі не містять окремої глави або статті, що присвячувалася б регламентації способів або заходів, засобів захисту трудових прав. Як наслідок способи захисту розсіпані бісером по всьому масиву трудового законодавства, що ускладнює їх виокремлення та з'ясування правової природи та ефективності застосування.

На відміну від трудового законодавства у цивільному праві на законодавчому рівні (зокрема, в ч. 2 ст. 16 ЦК України) такі категорії як визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення положення, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідносин; припинення правовідносин; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб – визначені як способи захисту судом цивільних прав та інтересів громадян. Тобто на рівні кодифікованого акта законодавець визначив невичерпний перелік способів захисту цивільних прав, що є позитивним [1]. Таким чином, постає питання можливості застосування аналогії закону при обранні окремих способів захисту. Разом із цим у наведеній нормі не згадується про ефективність способів захисту та ким вона може визначатися.

Ускладнюється проблема й тим, що регламентація способів захисту може існувати не лише в матеріальній але й в процесуальній площині права. У цьому плані яскравим прикладом є ч. 2 ст. 5 ЦПК України «Способи захисту, які застосовуються судом», за якою у випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону.. Безумовно, вказана норма є прогресивною, адже дає можливість суду визначити ефективний спосіб захисту трудового права. Однак, наведена стаття містить право, а не обов'язок суду у своєму рішенні визначити ефективний спосіб захисту.

У п. 58 Велика Палата Верховного Суду знову звертає увагу, що застосування конкретного способу захисту права залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорення. Такі право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним (виділено автором – В.С.), тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам [2]. Тобто, Верховний Суд наголошує на тому, що права судом мають захищатися через ефективні способи захисту.

У судовій практиці мають місце випадки коли суд відмовляє у задоволенні позову через те, що управнена особа обрала, на думку суду, неефективний (наналежний) спосіб захисту. У цьому разі постає гостра дискусія про можливість і доцільність такого підходу, що окреслюється

наступними питаннями. Чи має право суд взагалі визначати замість управненої особи ефективність чи неефективність обраного нею способу захисту? Якими критеріями суд керується коли вважає, що спосіб захисту не є ефективний (неналежний), де вони закріплені? Чи відмова у задоволенні позову через те, що управнена особа обрала, на думку суду, не ефективний (неналежний) спосіб захисту корелює зі ст. 55 Конституції?

Відповідно до ст. 55 Конституції *кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань* (виділено автором – В.С.). Тобто, саме особи, право якої порушене, невизнане, оспорене, в силу ст. 55 Конституції, належить право визначати спосіб захисту свого права. Обмеження стосуються наступного: 1) таке право не може порушувати норми закону; 2) таке право не може порушувати права третіх осіб.

У цьому плані варто звернути увагу також на Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Відповідно до ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод *кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі* (виділено автором – В.С.), навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження. Як наслідок, у наведеній нормі чітко встановлено право на ефективний засіб правового захисту в національному органі. Очевидно, що відмова в позові через обрання управненою особою неефективного (неналежного) способу захисту у повній мірі не корелює ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

При цьому не можна забувати, що міжнародно-правова тенденція захисту права зводиться до того, що завданням суду у трудових спорах є не виконання функції арбітра, а здійснення, саме, захисту трудового права особи.

Доволі прогресивним є проєкт Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо забезпечення права на суд» [3]. Зокрема у ньому передбачається внесення змін до процесуального законодавства такого змісту: «Позивач може обрати спосіб захисту, передбачений законом або договором, або інший спосіб, який не суперечить закону. Суд не може відмовити у задоволенні позову з підстав обрання позивачем неефективного способу захисту, якщо такий спосіб передбачений законом або договором.» (виділено автором – В.С.). Таким чином наведені положення цього проєкту Закону потрібно буде розглядати у зв'язці з ст. 5 ЦПК України. Тобто вказаний проєкт частково вирішує розглядувану проблему, адже суд (у разі прийняття такого Закону ВР України) не матиме права відмовляти у позові через обрання неефективного (неналежного) способу захисту трудового права, а буде вирішувати питання про заміну його на ефективний спосіб захисту в судовому порядку. Однак, вказаний проєкт не знімає проблеми у співвідношенні норм, які регламентують способи захисту трудових прав у ключі процесуального

та матеріального права, у потребі в окремому блоці норм в матеріальному трудовому праві, що дозволить у повній мірі уникнути можливих проблем з волевиявленням управненої особи щодо згоди на заміну судом способу захисту трудового права на належний спосіб захисту та, взагалі, проблем з маніпуляцією у застосуванні у практиці такої абстрактної категорії, як «ефективність способу захисту».

Список використаних джерел:

1. Вавженчук С. Я. Охорона та захист трудових прав працівників: підручник / С. Я. Вавженчук. 3-є вид. перероб та доп. – Х. : Право, 2021. – 592 с.
2. Постанова Верховного Суду від 26 січня 2021 р. Справа № 522/1528/15-ц. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95509407>
3. Проект Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо забезпечення права на суд». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1696746>

Ключові слова: трудові права, захист трудових прав, способи захисту трудових прав, законодавство України.

Key words: labor rights, protection of labor rights, methods of protection of labor rights, legislation of Ukraine.

ВИШНОВЕЦЬКА СВІТЛАНА ВАСИЛІВНА

*Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри цивільного права і процесу,
доктор юридичних наук, професор*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТРУДОВОГО ПРАВА У ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ

Глобальні процеси цифровізації визначають специфіку сучасної праці, нових форм її організації і соціально-трудових відносин. Гнучка зайнятість, формування електронної самозайнятості характеризують сучасний ринок праці, на якому інтелектуальна праця визнається основною. Сучасні процеси розвитку трудових відносин стають неадекватними класичним теоретичним уявленням про ринок праці. Це обмежує можливість обґрунтування і проведення ефективної політики як у сфері застосування праці, так і в економіці в цілому. Тим самим перед наукою постають нові дослідницькі задачі, вирішення яких потребує перегляду методологічних принципів і теоретичних основ аналізу нового виду трудової діяльності – інформаційної праці, зміни підходів до оцінки її результатів і рушійних сил, подолання ряду установлених стереотипів і догм, формування відповідних новій історичній ситуації пріоритетів у політиці і практиці управління соціально-економічними процесами.

Корнілова Олеся Володимирівна, Калмикова Наталя Юрійівна	
Поняття та ознаки людського капіталу	432
Примаченко Іван Федорович	
Джерела відновлення зруйнованого економічного потенціалу України в повоєнний період	434
Лешанич Світлана Євгеніївна	
Підприємство в умовах європейського вибору та війни в Україні	436

СЕКЦІЯ 10

ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ Й ПРАКТИКИ

Чанишева Галія Інсафівна	
Щодо законодавчого визначення понять колективної угоди та колективного договору	440
Yaroshenko Oleg	
The role of trade unions in resolving labour disputes	443
Вавженчук Сергій Ярославович	
До питання про ефективність способів захисту трудових прав	446
Вишинецька Світлана Василівна	
Європейські орієнтири розвитку науки трудового права у викликах сьогодення	449
Lagutina Iryna	
Right to strike and collective bargaining	452
Мельник Костянтин Юрійович	
До проблеми централізованого правового регулювання трудових і пов'язаних з ними відносин	454
Пижова Марина Олександрівна	
Щодо питання застосування гіг-контрактів	457
Бориченко Катерина Валеріївна	
Гарантії прав працівників при призупиненні дії трудоного договору	460
Краснов Єгор Володимирович	
Система органів із захисту прав у сфері соціального забезпечення	464
Гудзь Анна Олександрівна	
Суб'єкти правовідносин із недержавного пенсійного забезпечення	467
Пожарова Оксана Вікторівна	
Законодавче забезпечення праці домашніх працівників: сучасний стан	470
Потопахіна Ольга Миколаївна	
Поняття та зміст трудового договору з нефіксованим робочим часом	472